

Nr 96.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1933 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till vattenkraftslånefonden jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I den till riksdagen den 3 januari 1933 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1933/1934 har Kungl. Maj:t (punkt 28, sid 91—93, av det vid propositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning, Bil. 2» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att såsom kapitalökning för vattenkraftslånefonden för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Vattenkraftslånefonden inrättades år 1919. Såsom kapitalökning för fonden anvisade riksdagen för åren 1920—1922 samt för budgetåren 1923—1929 reservationsanslag om tillhoppa 10,100,000 kronor. Jämlikt bestämmelserna angående äldre reservationsanslag har av behållningen å det för budgetåret 1928/1929 anvisade anslaget ett belopp av 575,000 kronor vid utgången av budgetåret 1931/1932 tagits i anspråk för statsregleringen. För innevarande budgetår har såsom kapitalökning för fonden anvisats ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

De beträffande fonden gällande föreskrifterna innebära bland annat följande:

Från fonden, som förvaltas av statskontoret, må lån beviljas menigheter, bolag, föreningar eller enskilda dels till företag, vilka avse utbyggande av statens vattenfall eller tillgodogörande av enskilda tillhöriga vattenfall, då tillgodogörandet är av mera allmänt intresse, dels till vissa mindre, lokala vattenkraftsanläggningar för distribution inom orten av elektrisk energi, dels ock till vattenregleringsföretag, då dessa äro av allmänna betydelse. Lånen skola i främsta rummet avse tillgodogörande av förut ej utnyttjade kraftkällor men må jämväl beviljas till redan utförd eller under byggnad varande anläggning. Lån beviljas endast till företag, som befinnes i ekonomiskt och tekniskt hänseende grundat på rationella förutsättningar. Beviljat lån utlämnas av statskontoret, sedan låntagaren dit avlämnat skuldförbindelse jämte sådan säkerhet för förbindelsens behöriga fullgörande, som av statskontoret godkännes. För lån från fonden erlägges numera ränta efter 5 procent.

I skrivelse den 27 oktober 1932 hava *kommerskollegium* samt *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* gjort framställning om anslag till kapitalökning för fonden för budgetåret 1933/1934 med ett belopp av 400,000 kronor, vartill skulle komma de under budgetåret 1933/1934 inflytande amorteringarna, beräknade till 125,000 kronor.

Departementschefen har meddelat, att det belopp av 976,790 kronor 59 öre, som enligt statskontorets fondredovisning för budgetåret 1931/1932 inestode såsom kontant behållning vid budgetårets utgång, syntes vara tillräckligt för utlämnande av de av Kungl. Maj:t före den 1 juli 1932 beviljade lån, som kunde antagas komma att lyftas. I betraktande av att lånebehovet för närvarande syntes vara jämförelsevis begränsat och med hänsyn till den återhållande verkan, som de rådande ekonomiska förhållandena utövade även på förevarande område, har departementschefen ansett för utlåningsverksamheten under nästa budgetår erforderliga medel kunna beräknas till ett mindre belopp än det av ämbetsverken angivna, 525,000 kronor. Då i nämnda belopp ingå inflytande amorteringsbelopp med beräknade 125,000 kronor, hade departementschefen för sin del funnit ett kapitalökningsanslag av 200,000 kronor böra vara tillräckligt.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 153, inom första kammaren av herr *L. Tjällgren* m. fl. och den andra, nr 366, inom andra kammaren av herr *A. J. Johansson* i Bro, i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att å lånebelopp, lyftat ur vattenkraftslånefonden, skall erläggas årlig ränta med högst 4 procent; att riksdagen måtte bevilja tilläggsanslag till nämnda fond, så att inom tre år under densamma ställda kapitalbelopp uppgå till 15,000,000 kronor; samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statskontoret tilldelas befogenhet medgiva uppskov med kapitalamortering av lån ur fonden, därest särskilda skäl därtill äro och så ske kan utan att lånens återbetalning äventyras.

Över motionerna har riksdagen i vederbörlig ordning införskaffat yttranden från statskontoret samt fullmäktige i riksgäldskontoret.

Statskontoret har i sitt yttrande av den 9 mars 1933, framhållit bland annat, att räntan å vattenkraftslånen tidigare varit beroende av den ränta, staten själv haft att erlægga å upplånat kapital samt att, då medelräntan å statens upplånade kapital i ej oväsentlig grad nedbringats, sedan nu gällande ränta å vattenkraftslånen fastställts, skäl kunde anses tala för viss nedsättning av denna senare ränta. Därefter har ämbetsverket anfört följande:

Statskontoret har emellertid i ett den 9 februari 1933 avgivet utlåtande angående ansökning av Gammelbyns kraftaktiebolag om nedsättning av räntan och anstånd med avbetalning å lån från vattenkraftslånefonden ansett sig böra avstyrka en dylik nedsättning av räntan. Statskontoret har därvid framhållit, att räntesänkning för *en* fond säkerligen skulle medföra krav på liknande åtgärder beträffande andra statens fonder, vilkas ut-

låningsränta ävenledes utgjorde fem procent, samt att en generell sänkning av räntan icke borde genomföras annat än efter särskild utredning.

Ämbetsverket håller alltså följande, att denna fråga bör upptagas till prövning i ett sammanhang. Då utlåningsfondernas ränteinkomster redovisas å inkomstsidan i riksstaten, hava desamma viss betydelse för statsregleringen. Det torde under nuvarande förhållanden vara av vikt, att genom en dylik mera omfattande utredning möjlighet beredes att på förhand bedöma och anpassa sig efter den minskning i statens inkomster, som en mera allmän räntesänkning skulle innebära. Vidare bör vid en dylik räntenedsättning viss anpassning av de olika räntesatserna ske med hänsyn till arten av de olika företag, staten understödjer med sin lånerörelse.

Med den ståndpunkt, statskontoret sålunda ansett sig böra intaga till den ifrågasatta räntesänkningen, finner ämbetsverket skäl ej föreligga till anvisande av ytterligare anslag till vattenkraftslånefonden.

Då avsikten med föreliggande motioner huvudsakligen torde hava varit, att under nu rådande ekonomiska svårigheter bereda låntagarna viss lättnad ifråga om inbetalningar å statslånen, vill det synas ämbetsverket, som om en mera betydelsefull hjälp vunnas, om låntagarna i stället för räntesänkning bereddes ett eller ett par års anstånd med fullgörandet av amorteringarna jämte motsvarande utökning av lånetiden. En sådan åtgärd från statsverkets sida torde i vissa fall bliva nödvändig. Det i motionerna framförda önskemålet, att ämbetsverket måtte erhålla befogenhet medgiva uppskov med amortering, när skäl därtill föreligga och så kan ske utan att lånens återbetalning äventyras, synes därför värt beaktande.

Statskontoret vill även i detta avseende erinra om sitt förberörda yttrande angående ansökning av Gammelbyns kraftaktiebolag om nedsättning av räntan och avbetalning å lån från fonden.

I utlåtande över samma ansökning hade kommerskollegium samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen funnit det lämpligast, att statskontoret bemyndigades att, där omständigheterna så påfordrade, lämna medgivande till uppskov för sökandebolaget. Men ämbetsverken ifrågasatte, att detta bemyndigande för statskontoret skulle utsträckas att omfatta även andra låntagare, vilka på grund av den nuvarande depressionen kunde befinnas vara i behov av liknande ekonomisk lättnad. Ämbetsverken ansågo därför mer ändamålsenligt, att de allmänna bestämmelserna för vattenkraftslånefonden ändrades därhän, att de innefattade ett sådant bemyndigande.

I sitt utlåtande över ansökningen erinrade statskontoret därom, att riksdagen i skrivelse den 20 april 1929, nr 97, bemyndigat Kungl. Maj:t att beträffande lån, som utlämnats från statens under statskontorets förvaltning stående utlåningsfonder, efter prövning av omständigheterna i varje föreliggande fall, biträda ackord i eller utom gäldenärs eller löftesmans konkurs ävensom eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva långgivarens rätt, och att jämväl befogenhet lämnats Kungl. Maj:t att beträffande viss lånefond eller i särskilda fall uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i sådan fråga. Statskontoret förmenade, att man möjligen på grund härav kunde draga den slutsatsen, att Kungl. Maj:t ägde befogenhet att även i fall, som här avsåges, medgiva utsträckning i lånetiden och således även möjlighet att överlåta åt underordnad myndighet att meddela beslut i dylikt ärende. Då emellertid en viss tvekan syntes kunna råda, huruvida riksdagen med förberörda bemyndigande avsett att giva Kungl. Maj:t en dylik befogenhet, borde frågan här om enligt statskontorets förmenande lämpligen underställas riksdagens prövning. Denna hänvändelse till riksdagen skulle avse i första hand ett

uttalande rörande innebörden av det redan lämnade bemyndigandet samt, därest detta icke kunde anses innefatta nu ifrågavarande befogenhet för Kungl. Maj:t, en hemställan, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t dylik befogenhet beträffande lån från de i riksdagens ovan nämnda beslut den 20 april 1929 angivna fonder. Någon ändring av nu gällande lånebestämmelser skulle i sådant fall icke bliva erforderlig.

Såsom ovan sagts, hade kommerskollegium samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit lämpligheten av att beslut i förekommande frågor om uppskov med avbetalning av lån från vattenkraftslånefonden meddelades av statskontoret. Statskontoret ansåg också, att åtskilligt syntes tala härför. Dessa frågor borde härigenom kunna behandlas på ett praktiskt och smidigt sätt utan större omgång och utan risk för större offentlighet än som oundgängligen vore nödvändigt. Även om det uppdrag, som genom ett bifall till ämbetsverkens förslag skulle komma att påvila statskontoret, givetvis skulle kunna bli ganska krävande och kunna medföra avsevärda svårigheter och vanskligheter av olika slag, ansåg sig statskontoret sålunda icke böra motsätta sig, att ifrågavarande bemyndigande åtminstone tillsvidare lämnades statskontoret.

Av vad sålunda anförts i fråga om beslut om uppskov med avbetalning av vattenkraftslån torde framgå, att enligt statskontorets förmenande skäl tala för ett bifall till motionärernas förslag i denna del.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i sitt den 15 mars 1933 dagtecknade yttrande erinrat bland annat om ett av fullmäktige den 26 februari 1931 till statsutskottet avgivet yttrande över vid 1931 års riksdag väckta motioner om sänkning av räntan å lån från fonden och om ökning av fondens kapitalbelopp av samma innebörd, som de nu framlagda förslagen. För egen del hava fullmäktige yttrat bland annat följande:

Den effektiva medelräntefoten å samtliga utestående lånemedel med undantag av de i statens järnvägar nedlagda har för budgetåret 1932/1933 beräknats utgöra 4.55 procent. I nuvarande ekonomiska läge är det omöjligt att med någon säkerhet uttala sig om upplåningsräntan ens för den närmare framtiden och dess inverkan på den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden.

Tager man hänsyn endast till ränteläget för närvarande, kan visserligen en nedsättning till 4½ procent av räntan å vattenkraftslånefonden genomföras utan att kravet på full förräntning åsidösettes. Huru länge en sådan nedsättning skulle kunna under nämnda förutsättning bli bestående beror emellertid på den ekonomiska utvecklingen. En större räntenedsättning än till nämnda procentsats bör under inga förhållanden ske, utan att i samband därmed ett mot sänkningen svarande erforderligt utbyte av lånekapital mot skattekapital i fonden i fråga äger rum.

Emellertid torde, såsom fullmäktige anförde i ovanberörda yttrande till 1931 års statsutskott, en nedsättning av räntan för en enstaka fond icke lämpligen böra ifrågakomma, när detta skulle medföra krav på liknande åtgärder beträffande övriga fonder, vilkas utlåningsränta likaledes utgör 5 procent. En generell sänkning bör emellertid icke genomföras utan att en ingående utredning av alla på frågan inverkan omständigheter först verkställts, därvid under nuvarande förhållanden särskilt synes böra beaktas de statsfinansiella konsekvenserna av eventuella åtgärder.

En utredning synes sålunda snarast böra verkställas angående förutsättningarna för en definitiv nedsättning av räntan å sådana utlånings-

fonder, vilkas ränta för närvarande uppgår till 5 procent. Vid denna utredning torde jämväl den i motionerna berörda frågan om behovet av kapitalökning för ifrågavarande fonder böra upptagas till behandling.

Vad slutligen beträffar det i motionerna väckta förslaget, att statskontoret skulle erhålla befogenhet medgiva uppskov med kapitalamortering av lån ur vattenkraftslånefonden, därest särskilda skäl därtill äro och så kan ske utan att lånens återbetalning äventyras, torde detta förslag, vars genomförande särskilt under nuvarande förhållanden i vissa fall torde innebära fördelar för låntagarna, kunna tillstyrkas. Härigenom skulle jämväl någon kompensation för den nu utgående högre räntesatsen kunna vinnas.

Under nuvarande tidsläge måste det självklart mer än eljest framstå som önskvärt att kunna främja utbyggandet av kraftverksanläggningar, i den mån ekonomiska betingelser härför i övrigt föreligga. Med hänsyn till förefintliga reservationer och inflytande amorteringar torde emellertid en ytterligare kapitalökning av 200,000 kronor vara tillräckligt för att tillgodose de å vattenkraftslånefonden under budgetåret 1933/1934 uppkommande utlåningsanspråken. Med avstyrkande alltså av det motionsvis framställda förslaget om anslags anvisande med ett betydligt förhöjt belopp tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Vad därefter angår de motionsvis framförda kraven på sänkning av den nuvarande räntan och medgivande av uppskov med kapitalamortering å lån från vattenkraftslånefonden, kan utskottet helt ansluta sig till de av riksgäldsfullmäktige och statskontoret anförda synpunkterna.

Med hänsyn till att nuvarande medelräntefot å utestående statslån (de i statens järnvägar nedlagda undantagna) är 4.55 procent, synas alltså, som riksgäldsfullmäktige och statskontoret anført, skäl föreligga för viss sänkning av räntan å lån från vattenkraftslånefonden och andra lånefonder, där ränta för närvarande utgår med 5 procent. Frågan bör emellertid ej nu lösas enbart för vattenkraftslånefondens del utan förutsätter en mera allmänt lagd utredning, varom utskottet vill tillstyrka att framställning nu av riksdagen göres hos Kungl. Maj:t.

Eftergift i fråga om betalning av lån från de statliga lånefonderna kan enligt 1929 års riksdags bemyndigande meddelas av Kungl. Maj:t eller härtill av Kungl. Maj:t förordnad myndighet. Detta bemyndigande omfattar så väl anstånd med gälds betalning som ock eftergift härav helt eller delvis. Bemyndigandet avser dock enligt ordalagen allenast fall av gäldenärs eller löftesmans obestånd. Särskilt under nuvarande krisläge, vilket, såsom känt är, kräver utomordentliga åtgärder för att minska näringslivets svårigheter, torde kunna förekomma, att även i andra undantagsfall betalningsanstånd bör lämnas, om exempelvis härigenom en driftsinställelse kan undvikas. Inom bankverksamheten och övrig privat verksamhet torde sådana betalningsanstånd i viss utsträckning tvingats fram av tidsförhållandena. På sätt statskontoret antytt, måste emellertid dylika anståndsfrågor behandlas praktiskt och utan alltför stor omgång. Fog

Utskottet.

synes alltså föreligga för att det av 1929 års riksdag givna bemyndigandet så tillvida utsträckes, att betalningsanstånd jämlikt nämnda bemyndigande må meddelas även i fall, då dylikt anstånd ej påkallas av gäldenärs eller löftesmans iråkade obestånd; anstånd skulle dock få lämnas allenast där särskilt vägande skäl därtill föranleda. Uti här ifrågavarande fall, då gäldenärs eller löftesmans obestånd ej föreligger, skulle bemyndigandet allenast avse medgivande av *betalningsanstånd* men ej eftergift av själva fordringsanspråket.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att riksdagen må

I) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herrar Tjällgrens m. fl. och Johanssons i Bro motioner (I: 153 och II: 366), i vad de beträffande anslagsfrågan skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, såsom kapitalökning för *vattenkraftslånefonden* för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor att utgå av lånemedel;

II) i anledning av berörda motioner i övrigt

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ändrade grunder för beräkningen av räntan vid utlåning från statens utlåningsfonder, med hänsyn tagen jämväl till möjligheterna för en räntesänkning;

b) medgiva, att det av 1929 års riksdag i skrivelse nr 97 givna bemyndigandet om rätt att biträda ackord m. m. må så tillvida utsträckas, att betalningsanstånd må meddelas även i fall, då dylikt anstånd ej påkallas av gäldenärs eller löftesmans iråkade obestånd, dock allenast där särskilt vägande skäl därtill föranleda.

Stockholm den 16 maj 1933.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzelius, Lindblad, Widell, Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Waller, Ernfors, Bergström, Nilsson* i Fredriksfält, *Theelin och Nordborg*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Holmgren, Strindlund, Persson* i Fritorp, *Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Norsell, Olofsson* i Digernäs, *Andersson* i Ovanmyra och *Isacson*.